

Slovar izrazoslovja

prilagajanje podnebnim spremembam

ABC

SAMO1PLANET
LIFE4ADAPT

Sofinancira
Evropska unija

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OKOLJE,
PODNEBJE IN ENERGIJO

Aa

AKLIMATIZACIJA (angl. *acclimatization*) je postopno dolgoročno fiziološko prilagajanje posameznega organizma na nove okoljske ali podnebne razmere.

Bb

BLAŽENJE PODNEBNIH SPREMEMB (neustr. blažitev podnebnih sprememb; angl. *climate change mitigation*) je izvajanje ukrepov, ki zmanjšujejo emisije toplogrednih plinov v ozračje ali povečujejo in/ali ohranjajo ponore ogljika.

Cc

CILJI TRAJNOSTEGA RAZVOJA (angl. *sustainable development goals*) so sklop 17 ciljev, ki jih je Organizacija združenih narodov oblikovala in podrobno opredelila v Agendi 2030 za trajnostni razvoj.

1. Odprava revščine
2. Odprava lakote
3. Zdravje in dobro počutje
4. Kakovostno izobraževanje
5. Enakopravnost med spoloma
6. Čista voda in sanitarna ureditev
7. Cenovno dostopna in čista energija
8. Dostojno delo in gospodarska rast
9. Industrija, inovacije in infrastruktura
10. Zmanjšanje neenakosti
11. Trajnostna mesta in skupnosti
12. Odgovorna poraba in proizvodnja/potrošnja
13. Podnebni ukrepi
14. Življenje v vodi
15. Življenje na kopnem
16. Mir, pravičnost in močne institucije
17. Partnerstva za doseganje ciljev

Dd

DOLGOLETNO POVPREČJE (angl. *long-term average*) je aritmetična sredina navadno podnebnih podatkov, praviloma dolžine 30 let, ki zagotavlja dovolj dolg niz za kakovostno oceno podnebja.

Ee

EKSTREMNI VREMENSKI DOGODEK (angl. *extreme weather event*) je vremenski dogodek, ki se pojavlja redko, močno odstopa od običajnih vremenskih razmer in pogosto povzroči škodo, npr. vročinski val, poplava, toča, žled, pozeba, suša.

Gg

GLOBALNO SEGREVANJE (angl. *global warming*) je postopno povečevanje svetovnega povprečja temperature ozračja in oceanov od predindustrijske dobe, ki je posledica povečanega toplogrednega učinka zaradi povečane vsebnosti toplogrednih plinov v ozračju.

Ii

IZPOSTAVLJENOST (angl. *exposure*) je stopnja, do katere je sistem (človeški ali naravni) na nekem območju pod vplivom podnebne spremenljivosti in sprememb. Nanaša se na prisotnost ljudi, ekosistemov in vrst, gospodarskih, socialnih in kulturnih dobrin, infrastrukture ter storitev na območjih, ki bi lahko bila prizadeta, na primer na poplavnih območjih.

Kk

KAZALEC (neustr. indikator; angl. *indicator*) je kvantitativni ali kvalitativni dejavnik ali spremenljivka, ki prispeva k boljšemu razumevanju stanja in sprememb pri doseganju zastavljenih ciljev.

KREPITEV PODNEBNE ODPORNOSTI INFRASTRUKTURE (angl. *climate proofing*) je proces, ki v razvoju infrastrukturnih projektov vključuje blaženje podnebnih sprememb in prilagajanje nanje.

Nn

NARAVNE NESREČE (angl. *natural disasters* oz. *natural hazards*) so potres, poplava, zemeljski plaz, snežni plaz, visok sneg, močan veter, toča, žled, pozeba, suša, požar v naravnem okolju, množični pojav nalezljive človeške, živalske ali rastlinske bolezni in druge nesreče, ki jih povzročijo naravne sile. Za naravno nesrečo se štejejo tudi neugodne vremenske razmere po predpisih o kmetijstvu in odpravi posledic naravnih nesreč, ki jih povzročijo žled, pozeba, suša, neurje, toča ali živalske in rastlinske bolezni ter rastlinski škodljivci.

Pogoj za razglasitev naravne nesreče je škoda, ki presega 0,3 promila načrtovanih prihodkov državnega proračuna. Prag določa zakon, ki ureja odpravo posledic naravnih nesreč. V povezavi s področjem naravnih nesreč se uporabljajo še izrazi: ogroženost, ocena ogroženosti, opozorilna karta poplav in erozije, poplavna in erozijska ogroženost ter odpornost, stopnja ogroženosti, neugodne vremenske razmere, nevarnost nesreče, zaščita.

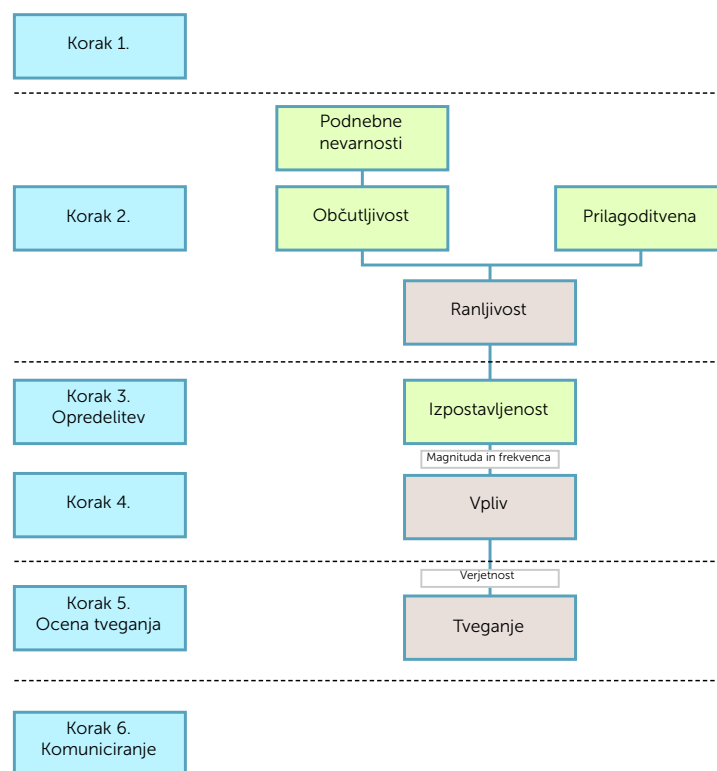
NA NARAVI TEMELJEČE REŠITVE (angl. *nature based solutions*) so ukrepi za zaščito, obnovo in trajnostno upravljanje naravnih ali spremenjenih kopenskih, sladkovodnih, obalnih in morskih ekosistemov, ki uporabljajo ali posnemajo naravne procese, s katerimi učinkovito in prilagodljivo specifičnim ekološkim, socialnim in kulturnim razmeram posameznega območja obravnavamo socialne, gospodarske in okoljske izzive trajnostnega razvoja, ob hkratnem zagotavljanju družbene blaginje, ekosistemskih storitev, odpornosti ekosistemov ter ohranjanja in obnove biotske raznovrstnosti.

NEUSTREZNO PRILAGAJANJE (angl. *maladaptation*) so dejanja, ki lahko prinesejo povečano tveganje za neugodne posledice, kot so povečani izpusti toplogrednih plinov, povečano ali preneseno ranljivost na podnebne spremembe, povečano neenakost ali zmanjšano blaginjo, zdaj ali v prihodnosti, najpogosteje nenamerno.

OBČUTLJIVOST (ang. *sensitivity*) je stopnja pozitivnega ali negativnega odziva sistema ali vrste na podnebne spremembe. V visoko občutljivem sistemu lahko že majhne spremembe povzročijo velike učinke.

OCENA PODNEBNE RANLJIVOSTI IN TVEGANJ (angl. *climate vulnerability and risk assessment*) je kvalitativna ali kvantitativna znanstvena ocena, ki se pripravi v skladu z usmeritvami Medvladnega panela za podnebne spremembe (IPCC) ter je izhodišče za pripravo ciljev in ukrepov prilagajanja.

ODPORNOST (angl. *resilience*) je sposobnost ekosistemov ali družbe, da absorbira motnje, nastale zaradi podnebnih sprememb, tako, da ohranja enako osnovno strukturo sistema, načine delovanja, zmogljivost samoorganiziranja ter sposobnost prilagajanja na stres in spremembe.

OGLJIČNA NEVTRALNOST (angl. *carbon neutrality*) je stanje neto ničelnih emisij ogljikovega dioksida, kar se doseže z uravnoteženjem antropogenih emisij ogljikovega dioksida v ozračje z odvzemi emisij ogljikovega dioksida iz ozračja.

Pp

PODNEBJE (neustr. klima; angl. *climate*) so statistične značilnosti vremena nad nekim območjem v daljšem časovnem obdobju, običajno 30 let.

PODNEBNA NEVARNOST (angl. *climate-related hazard* ali *hazard*) je možnost pojava s podnebjem povezanega idogodka ali trenda, ki lahko povzroči izgubo življenja, poškodbe ali druge vplive na zdravje, škodo in izgubo premoženja, storitev, infrastrukture, sredstev za preživetje, ekosistemov in okoljskih virov. V okviru ocene podnebnega tveganja se predpostavlja, da je nevarnost zunanji dejavnik, ki ni odvisen od izpostavljenosti ali ranljivosti in nanj ne morejo vplivati prilagoditveni ali drugi ukrepi.

PODNEBNA NEVTRALNOST (angl. *climate neutrality*) je stanje neto ničelnih emisij toplogrednih plinov, kar se doseže z uravnoteženjem antropogenih emisij toplogrednih plinov v ozračje z odvzemi emisij toplogrednih plinov iz ozračja ter upoštevanjem regionalnih ali lokalnih biogeofizikalnih učinkov človekovih dejavnosti, ki na primer vplivajo na površinski albedo ali lokalno podnebje.

PODNEBNA SPREMENLJIVOST (angl. *climate variability*) je naravno nihanje vremenskih in podnebnih vzorcev v različnih časovnih obdobjih, od mesecev do desetletij. Podnebje se naravno spreminja zaradi dejavnikov, ki so lahko zunanji ali notranji podnebnemu sistemu, npr. oceanski tokovi, vulkanska dejavnost, sončeva aktivnost in interakcije v Zemljinem ozračju. Za razliko od podnebnih sprememb, ki opisujejo dolgotrajne spremembe podnebja zaradi zunanjih vplivov, kot so emisije toplogrednih plinov, je podnebna spremenljivost del običajnega ritma planeta.

PODNEBNE PROJEKCIJE (angl. *climate projections*) so ocena verjetnega razvoja Zemljinega podnebja v prihodnosti in temeljijo na simulacijah podnebnih modelov na podlagi scenarijev vsebnosti toplogrednih plinov, aerosolov, sprememb v rabi zemljišč in drugih dejavnikov, ki vplivajo na sevalno ravnovesje planeta.

PODNEBNE SPREMEMBE (angl. *climate change*) so spremembe dolgoročno značilnega podnebja na posameznih območjih in so posledica naravnih procesov ali človekovih dejavnosti, ki se nanašajo na spreminjanje sestave ozračja in rabe zemljišč. Izražajo se predvsem s segrevanjem ozračja, kopenskih in morskih voda ter tal, s spremembami razporeditve in količine padavin, dvigom morske gladine, taljenjem kopenskega in morskega ledu ter trajanjem in pogostostjo ekstremnih vremenskih dogodkov.

PODNEBNI SCENARIJ (angl. *climate scenario*) je opis možnega razvoja dejavnikov, ki vplivajo na podnebje, kot so izpusti toplogrednih plinov, gospodarski razvoj, demografske spremembe in tehnološki napredek ter pomagajo pri razumevanju, kako bi se lahko podnebje spreminjalo v prihodnosti glede na različne emisijske poti.

- RCP (angl. *representative concentration pathways*) – štirje scenariji, ki prikazujejo različne stopnje koncentracije toplogrednih plinov v ozračju (temeljijo na 5. poročilu Medvladnega odbora za podnebne spremembe).
- SSP (angl. *shared socioeconomic pathways*) – scenariji, ki poleg emisij upoštevajo tudi družbeno-ekonomske dejavnike, kot so rast prebivalstva in tehnološki razvoj (temeljijo na 6. poročilu Medvladnega odbora za podnebne spremembe).

Podnebni scenariji so ključni za izdelavo podnebnih projekcij, ki prikazujejo ocene sprememb temperature, padavin, pogostosti ekstremnih vremenskih dogodkov in drugih podnebnih spremenljivk.

PONOR (angl. *sink*) je kateri koli proces, dejavnost ali mehanizem, s katerim se iz ozračja odvzamejo toplogredni plini, aerosoli ali predhodniki toplogrednih plinov.

PRILAGAJANJE PODNEBNIM SPREMEMBAM (angl. *climate change adaptation*) je izvajanje ukrepov za zmanjševanje ranljivosti in krepitev odpornosti naravnih in družbenih sistemov proti trenutnim in pričakovanim vplivom podnebnih sprememb.

PRILAGODITVENA SPOSOBNOST (angl. *adaptive capacity*) je sposobnost sistemov, institucij, ljudi in drugih organizmov za zmanjšanje morebitne škode, izkoriščanje priložnosti ali odzivanje na posledice.

Rr

RANLJIVOST (angl. *vulnerability*) je stopnja podvrženosti in neodpornosti sistema na negativne vplive podnebnih sprememb, vključno z ekstremnimi vremenskimi dogodki in neodpornostjo nanje. Je skupni rezultat dveh dejavnikov: občutljivosti in prilagoditvene sposobnosti.

RAZOGLJIČENJE (neustr. dekarbonizacija; angl. *decarbonization*) je družbeni proces za doseganje podnebne nevtralnosti.

Ss

SINERGIJA (ang. *synergy*) je dopolnjevanje dveh ali več vzajemno učinkujočih dejavnikov, katerih skupni učinek je večji od seštevka učinkov posameznih dejavnikov.

SVETOVNA POVPREČNA TEMPERATURA (nezaželeno povprečna globalna temperatura, angl. *mean global temperature*) je povprečna temperatura, ki jo izračunamo iz temperaturnih nizov. Nizi so lahko izmerjeni z različnimi merilnimi tehnikami, in sicer s klasičnimi meritvami pri tleh, meritvami na oceanskih bojah in potujočih ladjah, satelitskimi meritvami po vsem svetu.

Tt

TOPLOGREDNI PLIN (angl. *greenhouse gas*) je plin, ki prepusti večino kratkovalovnega sevanja Sonca, vpije pa del dolgovalovnega sevanja Zemlje in tako segreva ozračje, npr. vodna para, ogljikov dioksid, metan, didušikov oksid, ozon.

TOPLOGREDNI UČINEK (angl. *greenhouse effect*) je proces, pri katerem toplogredni plini absorbirajo del dolgovalovnega sevanja Zemljinega površja in deloma sevajo nazaj proti površju in v ozračje, kar dodatno segreva Zemljino ozračje.

TVEGANJE (angl. *risk*) je možnost škodljivih posledic podnebnih sprememb za družbo ali ekosisteme in je v kontekstu podnebnih sprememb odvisno od spremembe ranljivosti sistema. Običajno na sistem vpliva več kot eno podnebno tveganje. Pri tveganju je izid negotov, zato obravnavamo tudi negotovost.

Vv

VPLIVI PODNEBNIH SPREMEMB (angl. *climate change impacts*) so posledice udejanjenih tveganj za naravne in človeške sisteme, kjer so tveganja posledica interakcij nevarnosti, povezanih s podnebjem (vključno z ekstremnimi vremenskimi oziroma podnebnimi dogodki), izpostavljenosti in ranljivosti. Vplivi se na splošno nanašajo na učinke na življenje, preživetje, zdravje in dobro počutje, ekosisteme in vrste, gospodarske, družbene in kulturne dobrine, storitve (vključno z ekosistemskimi storitvami) in infrastrukturo. Vplivi so lahko posledice ali izidi in so lahko škodljivi ali koristni. To določimo z vprašanjem, ali z določenimi ukrepi na ta dejavnik lahko vplivamo – če da, je to vmesni vpliv, in ne nevarnost. Za oboje uporabljamo besedišče, ki nakazuje težavo (na primer namesto izraza 'temperatura' uporabimo izraz 'previsoke temperature').

Zz

ZGODNJE OPOZARJANJE PRED IZREDNIMI VREMENSKIMI DOGODKI (angl. *early warning*) predstavlja sisteme za zgodnje opozarjanje. Gre za integrirane sisteme, zasnovane za zagotavljanje pravočasnih in učinkovitih opozoril o bližajočih se nevarnostih, kot so cikloni, poplave, suše, vročinski valovi ali požari v naravi. So ključna orodja za gradnjo odpornosti ter varovanje življenj in sredstev za preživetje v okviru povečanih vplivov podnebnih sprememb.

Sistemi zgodnjega opozarjanja (angl. *early warning systems*) so ključni mehanizmi za pravočasno zaznavanje in obveščanje o prihajajočih vremenskih nevarnostih, kot so neurja, poplave, suše, vročinski valovi in gozdni požari. Njihov cilj je zmanjšati izgube življenj, premoženja in gospodarske škode, torej so ključni za zmanjševanje posledic ekstremnih vremenskih dogodkov s pravočasnim ukrepanjem in predstavljajo ključna orodja za izboljšanje odpornosti v okviru povečanih vplivov podnebnih sprememb.

Uporabljeni viri:

- Predlog Podnebnega zakona, Ministrstvo za okolje, podnebje in energijo, 26. 5. 2025,
- Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami (ZVNDN) (Ur. l. RS, št. 51/06 – uradno prečiščeno besedilo, 97/10, 21/18 – ZNOrg in 117/22),
- Zakona o odpravi posledic naravnih nesreč (ZOPNN) (Ur. l. RS, št. 114/05 – uradno prečiščeno besedilo, 90/07, 102/07, 40/12 – ZUJF, 17/14, 163/22, 18/23 – ZDU-1O, 88/23, 95/23 – ZIUOPZP in 117/23 – ZIUOPZP-A),
- Uredba o pogojih in omejitvah za poseganje v prostor ter za izvajanje dejavnosti na območjih, ogroženih zaradi poplav in z njimi povezane erozije celinskih voda in morja (Ur. l. RS, št. 34/25),
- Sektorska ocena podnebne ranljivosti in tveganj na državni ravni, navodila za pripravo, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, november 2024,
- ePojmovnik, ki predstavlja zeleni slovar, <https://www.gov.si/zbirke/projekti-in-programi/e-vodnik-za-ozelenitev-visokega-solstva/e-pojmovnik/> (pridobljeno 26. 5. 2025),
- Agronomski slovar, <https://omp.zrc-sazu.si/zalozba/catalog/book/2183> (pridobljeno 26. 5. 2025).

Slovar izrazoslovja prilagajanje podnebnim spremembam

Prva izdaja, september 2025

Izdajatelj:

Ministrstvo za okolje, podnebje in energijo Republike Slovenije
Langusova ulica 4, 1000 Ljubljana

Avtorji:

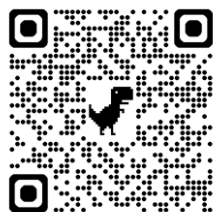
Ministrstvo za okolje, podnebje in energijo, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Agencija Republike Slovenije za okolje, Skupnost občin Slovenije, Nacionalni inštitut za biologijo, Znanstveno-raziskovalno središče Koper, Univerza v Ljubljani in CER Partnerstvo za trajnostno gospodarstvo.

Leto in kraj izdaje: Ljubljana, 2025

© 2025 Ministrstvo za okolje, podnebje in energijo. Vse pravice pridržane.

Kontakt:

life4adapt.mope@gov.si

www.samo1planet.si

To delo je nastalo v okviru projekta št. 101147797 — LIFE23-IPC-SI-LIFE4ADAPT, ki ga sofinancira Evropska unija. Izražena stališča in mnenja so zgolj stališča avtorja(-jev) in ne odražajo nujno stališč Evropske unije ali agencije CINEA. Niti Evropska unija niti organ, ki dodeljuje sredstva, ne moreta biti odgovorna zanje.

